

**Informasjon til deg
som er dømt til tvungent
psykisk helsevern**

Dom til tvungent psykisk helsevern er en strafferettslig særreaksjon.

Særreaksjonen kommer i stedet for fengselsstraff for personer som var utilregnelige da lovbruddet ble begått, og personen

- enten har begått eller forsøkt å begå visse lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet eller kunne utsette disse rettsgodene for fare, og ny og alvorlig integritetskrenkelse er nærliggende,
- eller har begått gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art og faren for nye lovbrudd av samme art er særlig nærliggende, og andre tiltak har vist seg åpenbart uhensiktsmessige

Særreaksjonen er i stor grad som en vanlig tvangsinnleggelse i psykisk helsevern, men det gjelder enkelte særregler.

De viktigste reglene om dom til tvungent psykisk helsevern finner du i [straffeloven kapittel 12](#) og i [psykisk helsevernloven kapittel 5](#). Hovedinnholdet i bestemmelsene kan du lese om nedenfor.

Sykehusets oppgaver

Sykehuset har ansvaret for gjennomføringen av særreaksjonen. Det vil si at det er ansvarlig både for behandling og for å forhindre nye lovbrudd.

De tre første ukene må du oppholde deg på en døgninstitusjon, det vil si på et sykehus med overnatting.

Deretter er det den faglig ansvarlige (en psykiater eller en psykologspesialist) som bestemmer hvordan særreaksjonen skal gjennomføres. Det vil blant annet bli lagt vekt på hensynet til behandlingen av deg og behovet for å beskytte samfunnet mot nye lovbrudd.

Særreaksjonen kan enten gjennomføres

- ved at du bor i døgninstitusjon (tvungent vern med døgnopphold), eller
- ved at du bor hjemme eller i kommunal bolig eller institusjon, og møter til poliklinisk behandling/dagbehandling (tvungent vern uten døgnopphold).

Påtalemyndighetens (politiets) oppgaver

Påtalemyndigheten har en kontrollfunksjon overfor deg som er dømt til tvungent psykisk helsevern.

Påtalemyndigheten kan klage på vedtak om overføring mellom institusjoner og mellom ulike tvangsformer (med og uten døgnopphold) og be om at sykehuset gjør endringer i gjennomføringen av særreaksjonen. Det kan for eksempel skje dersom sykehuset har vedtatt en overføring fra døgninstitusjon til dagbehandling som påtalemyndigheten ikke er enig i.

Påtalemyndigheten kan beslutte opphør av særreaksjonen

dersom det ikke lenger er gjentakelsesfare. Hvert tredje år kan påtalemyndighetene be domstolen om at dom til tvungent psykisk helsevern opprettholdes dersom du er dømt for lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet. Under gjennomføringen av særreaksjonen, kan påtalemyndigheten innhente relevant informasjon om deg hos sykehuset.

Forlengelse og opphør av dom til tvungent psykisk helsevern

Du, din nærmeste pårørende og den faglig ansvarlige kan be om at særreaksjonen skal opphøre.

Faglig ansvarlig skal fortløpende vurdere om det fortsatt foreligger fare for at du vil begå nye lovbrudd. Hvis faglig ansvarlig vurderer at det ikke foreligger en slik fare, skal vedkommende varsle påtalemyndigheten. Hvis påtalemyndigheten er enig, kan den beslutte opphør av særreaksjonen. Hvis påtalemyndigheten er uenig, sendes saken videre til domstolen for behandling. Det er bare påtalemyndigheten, eventuelt domstolen, som kan beslutte opphør av særreaksjonen. Den faglig ansvarlige kan altså ikke selv beslutte dette.

Etter tre år opphører særreaksjonen automatisk. Dersom du er dømt for lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet og påtalemyndigheten mener det er nærliggende fare for at du begår nye lovbrudd, kan påtalemyndigheten bringe saken inn for domstolen, som avgjør om særreaksjonen skal fortsette i inntil tre år til. Det er bare domstolen som kan beslutte forlengelse. Det er ikke noen øvre grense for hvor mange ganger særreaksjonsperioden kan forlenges på denne måten.

Dersom du er dømt for gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, skal særreaksjonen uansett opphøre senest tre år etter at du ble dømt til overføring til tvungent psykisk helsevern. Er du dømt for slike lovbrudd, kan særreaksjonen altså ikke forlenges.

Særreaksjonsperioden skal avsluttes *før* tre år er gått, hvis det ikke lenger er nærliggende fare for at du vil begå nye lovbrudd.

Dersom du utvises fra Norge og forlater landet, opphører særreaksjonen midlertidig. Kommer du tilbake til Norge, skal påtalemyndigheten avgjøre om reaksjonen skal opprettholdes eller opphøre. Dersom påtalemyndigheten beslutter opprettholdelse og det er gått mer enn tre år siden siste dom, skal domstolen avgjøre spørsmålet.

Fremgangsmåte hvis du eller din nærmeste pårørende ønsker å begjære opphør av særreaksjonen

Dersom du er dømt for et lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet, kan du og din nærmeste pårørende ikke kreve at særreaksjonen skal opphøre før det har gått *minst ett år* etter siste dom.

Hvis du er dømt for gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, kan du eller din nærmeste pårørende ikke kreve opphør av særreaksjonen før det har gått *minst seks måneder* etter siste dom.

Dersom domstolen ikke gir deg medhold i at særreaksjonen skal opphøre, kan du på nytt kreve opphør etter henholdsvis ett år eller seks måneder etter dommen. Du kan kreve opphør flere ganger.

En begjæring om opphør skal leveres til påtalemyndigheten (politiet).

Både påtalemyndighet og domstol er pålagt å prioritere slike saker.

Varsel til fornærmede og etterlatte

Fornærmede og etterlatte i lovbrudd du er domfelt for, har krav på å vite hvilken institusjon du oppholder deg ved og rett til å bli varslet dersom du overføres til annen institusjon eller til tvungent vern uten døgnopphold i institusjon, samt når særreaksjonen opphører.

Fornærmede og etterlatte har også krav på varsel dersom du unndrar deg gjennomføringen av dommen. I noen tilfeller kan de dessuten ha krav på å bli varslet om permisjoner.

Dine klagemuligheter i forbindelse med behandlingen i institusjonen

Klage til kontrollkommisjonen

Kontrollkommisjonen har som hovedoppgave å ivareta din rettssikkerhet. Den skal sikre at det ikke skjer uriktig frihetsberøvelse og tvangsbruk.

Kontrollkommisjonen består av fire medlemmer; en jurist, en lege, et medlem som har erfaring som bruker eller pårørende og et medlem til.

Kontrollkommisjonene er klageinstans for vedtak om bruk av tvangstiltak under gjennomføringen av særreaksjonen. Du eller din nærmeste pårørende kan klage til kommisjonen på følgende vedtak om tvangstiltak:

- Skjerming
- Restriksjoner i retten til å motta besøk, telefonere, samt sende og motta pakker og post
- Undersøkelse av rom og eiendeler, samt kroppsvisitasjon
- Beslag av gjenstander mv.
- Rusmiddeltesting av biologisk materiale, for eksempel urinprøve
- Bruk av tvangsmidler (fastholding, mekaniske tvangsmidler, isolasjon, korttidsvirkende legemidler)

Dessuten kan både du, din nærmeste pårørende og påtalemyndigheten klage til kontrollkommisjonen på sykehusets vedtak om overføring til en annen institusjon og overføring mellom tvungent vern med og uten døgnopphold.

Hvis det blir klaget på et overføringsvedtak, vil du som hovedregel ikke bli overført før klagesaken er avgjort. Det kan gjøres unntak hvis tilstanden din gjør det helt nødvendig at overføringen skjer med en gang.

Du kan også selv be om overføring til en annen institusjon eller om overføring mellom tvungent vern med og uten døgnopphold. Det samme kan dine nærmeste pårørende og påtalemyndigheten.

Dersom både sykehuset og kontrollkommisjonen avslår begjæring om overføring, kan det ikke klages på nytt til kontrollkommisjonen før etter seks måneder.

Du finner mer informasjon om kontrollkommisjonen i brosjyren [Rettsikkerhet ved tvang](#). Brosjyren finnes på flere språk.

Klage til fylkesmannen

Du kan klage på vedtak om behandling uten eget samtykke (typisk tvangsmedisinering) til fylkesmannen.

Du kan også klage til fylkesmannen på vedtak om varsling av fornærmede og etterlatte ved overføringer, permisjoner og opphør av særreaksjon.

Du kan også klage til fylkesmannen dersom du ikke får oppfylt pasientrettighetene dine:

Under gjennomføringen av særreaksjonen gjelder pasient- og brukerrettighetsloven så langt det passer. Grunnen til at den ikke gjelder fullt ut, er risikoen for at du skal begå nye straffbare handlinger.

Pasientrettighetene omfatter blant annet rett til nødvendig helsehjelp, rett til fritt behandlingsvalg, rett til individuell plan, rett til informasjon og medvirkning og rett til journalinnsyn. Både helsepersonell og klageinstansene har taushetsplikt om dine helseopplysninger.

Se www.helsenorge.no for mer informasjon om rettigheter for pasienter og pårørende.

Hvordan du går frem for å klage

Du kan klage både skriftlig og muntlig til kontrollkommisjonen og fylkesmannen. Du kan levere klagen til helsepersonell ved institusjonen, som videreformidler klagen til klageinstansen. Klagen kan også leveres direkte til klageinstansen, enten i brev eller på telefon, eller når representanter fra klageinstansen er tilstede ved institusjonen. Kontrollkommisjonen er jevnlig på besøk i institusjonene, noen steder flere ganger i måneden. Det er oppslag om kontrollkommisjonens besøkstider i institusjonen. Hvis du har behov for det, skal helsepersonellet i institusjonen hjelpe deg med å skrive en klage.

Vedtak blir skrevet på norsk. Dersom du ikke forstår norsk eller av andre grunner ikke kan lese eller forstå vedtaket, har du rett til en veiledning om innholdet – om nødvendig ved hjelp av tolk.

Retts til advokat

Du har rett til å bruke advokat eller annen fullmektig ved klage til kontrollkommisjonen eller fylkesmannen.

Du har krav på gratis advokatbistand ved klage på overføring mellom institusjoner og på overføring mellom tvungent vern med og uten døgnopphold.

Du har også krav på fem timer gratis advokatbistand dersom du vil klage på vedtak om behandling uten eget samtykke.

Kontrollkommisjonen skal sørge for at du får kontakt med en advokat i slike saker.

Du har dessuten krav på offentlig oppnevnt forsvarer ved domstolens behandling av idømmelse, opprettholdelse eller opphør av særreaksjonen. Forsvarer oppnevnes av retten.

Nyttige adresser

- Fylkesmannen - www.fylkesmannen.no
- Pasient- og brukerombudet -
www.helsenorge.no/pasient-og-brukerombudet
- Sivilombudsmannen - www.sivilombudsmannen.no
- Tlf. 800 800 39 - Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo,
- Mental Helse - www.mentalhelse.no - Tlf. 09875
- Postadresse: Storgata 38, 0182 Oslo
- Landsforeningen for pårørende innen psykisk helse
- www.lpp.no - Tlf. 22 49 19 22
- Postadresse: Tollbugt. 8B, 0152 Oslo

Helsedirektoratet
Pb. 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf: 810 20 050
Faks: 24 16 30 01
www.helsedirektoratet.no

1. oktober 2020